

DÍLO JOSEFA ŠKVORECKÉHO V JEHO RODNÉM NÁCHODĚ (ANEB JAK JSEM JE VIDĚL)

Aleš Fetters

Do Náchoda jsem přišel učit na gymnázium, vlastně tehdy jedenáctiletou střední školu, v září 1959, dva roky po ukončení vysokoškolského studia.

Jméno Josefa Škvoreckého jsem zaznamenal ovšem již dříve. Bylo to patrně v tehdejších Literárkách nebo Hostu do domu, které jsem odebíral a pravidelně četl. Jednoznačně mne už od počátku zaujal tím, že nezačínal jako svazácký básník, že nikdy nebyl „svazácko-komunistickým“ spisovatelem. To byla v mých očích i tehdy výrazná přednost. Registroval jsem některé z reakcí na první vydání jeho první knihy – *Zbabělců*, ale knížku se mi tehdy nepodařilo včas zakoupit. Ohlasy náchodské jsem zaznamenával až po příchodu sem. To už ovšem aféra doznívala.

Neznalý poměrů jsem se nejprve „rozkoukával“. V gymnazijním sboru jsem postřehl zčásti přehlíživý nezájem, později jednotlivě i nevyslovovaný odpor, ale díky tomu, že jsem se záhy sblížil s kolegou Zdeňkem Vojtěchovským, i důvěrnou znalost a vřelé sympatie. Ty neovlivnilo ani to, když jsme v kterémsi časopisecké próze, vzpomínající na studia, četli v reakci na sdělení jedné z dívek, že jim profesor četl Dannyho slohovou práci jako vzor, jeho větu: „Ten vůl Vojta!“ „Vojta“ (jak se běžně prof. Vojtěchovskému říkalo) byl dalek toho, že by se snad mohl pro něco podobného urazit.

Postupně jsem zjišťoval, že dr. Labský ze *Zbabělců* je náš obvodní lékař Vltavský, Jarka Suchý je u Škvoreckého Jarka Mokrá, že Rost'a Pitrman je kolega výtvarník Bohumír Španiel atd. Dovídal jsem se, povětšinou právě od kolegy Vojtěchovského, i o reakcích některých úzkoprýsých náchodských měšťanů, že snad i jedna zasloužilá regionální publicistka a spisovatelka, ač politicky z pravice, si na Škvoreckého drzosti v knize stěžovala dokonce pryč až na ÚV KSČ.

Prof. Vojtěchovský přišel do Náchoda na gymnázium v roce 1939 jako vůbec první angličtinář. V tom roce Škvorecký začínal kvintu. Protože zjistil, že angličtina se bude učit jen v „áčku“ a sám patřil podle abecedy do „béčka“, požádal o přesun, a ten mu byl ředitelem dr. Vávrou umožněn. Měl pak prof. Vojtěchovského na angličtinu i češtinu až do maturity v roce 1943 (s výjimkou septimy, kdy měli na češtinu vynikajícího Jiřího Propilka). Od Vojtěchovského měl z obou předmětů vždy jedničky, což se nedá zdaleka říci třeba o matematice, ať už na ni měl prof. Kešnera nebo Dostála.

Reakce Náchodčanů na Škvoreckého *Zbabělce* byly obdobné, jako reakce Rychnovanů, když v roce 1936 vyšlo Poláčkovu *Okresní město*. Poláček byl však v té době již známý a uznávaný autor a také bylo tehdy zcela odlišné politické ovzduší. „Důsledky“ byly tehdy jen místní. Koncem let padesátých byl odpor ke Škvoreckého *Zbabělcům* vyjádřením, nebo spíš manifestováním „správného politického postoje“. A tak si leckteří chtěli snaživě „šplhnout“. Ve zdejší pedagogickém sboru jsem to ovšem nezaznamenal.

Další knížky Josefa Škvoreckého pak byly přijímány se zájmem, ale řekl bych, že už bez emocí. Až snad na nějakou tu malou kantorskou dušičku při četbě *Legendy Emöke*. V průběhu let šedesátých stal se tedy Josef Škvorecký se svým dílem samozřejmou součástí literární výuky zejména v posledních, maturitních ročnících, kde se ve výkladu dochází k literatuře současné. Studenty bylo jeho dílo zcela spontánně přijímáno. Oslovoval tu pak po *Zbabělcích* zejména *Sedmiramenný svícen*, mnozí se začali rozpomínat na pana učitele Katze a na tragedie židovských rodin i tady v Náchodě.

S datem 1. dubna 1970 přišel do středních škol z Krajského pedagogického ústavu v Hradci Králové dopis, v němž byl citován přípis z Prahy: „Na základě rozhodnutí ministerstva školství a po dohodě se Státním pedagogickým nakladatelstvím a autorem osnov

literární výchovy provádí se úprava v osnovách českého jazyka a literatury (...) v tom smyslu, že se (...) vypouštějí tato jména: Solženicyn, Škvorecký, Mňáčko, Havel, I. Klíma, P. Kohout, F. Pavlíček, M. Kundera.“ To už jsem měl tyto autory ve své maturitní třídě probrané. Jedna ze zákyň mi před časem sdělila, že má schovaný tehdejší sešit a že v něm jména těchto autorů jsou. Dilema, zda i přesto Škvoreckého v Náchodě studentům připomínat, mi soudruzi zjednodušili, protože jsem už 1. září 1970 na gymnázium nemohl učit. Byl jsem pak překládán po učňovských školách a v prosinci 1974 jsem dostal výpověď se zdůvodněním, že „není záruka, že Vaše působení na mládež by ji politicky negativně neovlivňovalo“ a že „není nikde záruka, že by Vaše působení na mládež bylo v souladu se zásadami socialistické výchovy“. (Dovedou si představit ti, co začali nedávno mluvit o nové normalizaci, že by dnes dostal pedagog výpověď se zdůvodněním, že jeho působení není v souladu se zásadami kapitalistické výchovy?)

Od jara 1975 jsem pak pracoval jako dělník v nepřetržitém provozu náchodské teplárny. Ve čtvrtek 1. července 1976, měl jsem před odpolední směnou, za mnou kolem poledne přijeli dva páni v civilu, odvezli mne na zdejší policejní služebnu na Husově náměstí a tam se mne dotazovali, znám-li spisovatele Škvoreckého. Popravdě jsem odpověděl, že osobně ne, ale jako spisovatele samozřejmě ano. Pozastavili se nad tím „samozřejmě“, a tak jsem jim musel vysvětlit, že pedagog – češtinář, navíc v Náchodě, nemůže autora neznat. V *Rukověti české a slovenské literatury od roku 1918*, výborné učebnici z konce 60. let, je Škvorecký uveden mezi Bohumilem Hrabalem a Milanem Kunderou (SPN Praha 1968, s. 184). Pak vytáhli torontské vydání *Miráklu* a ptali se mne, zda jsem jej četl nebo viděl. Prohlásil jsem, že znám jen to, co vyšlo tady do roku 1969, ale že bych si to, co mi ukazují, docela rád přečetl. To mi ovšem neumožnili. Do teplárny na odpolední směnu jsem dorazil na poslední chvíli.

Ve skutečnosti jsem měl pár dní před tím *Mirákl* na krátko zapůjčený od kolegy Vojtěchovského, tehdy už důchodce. Neptal jsem se ho, jak ke knížce přišel, od koho ji má on. To bylo lepší nevědět. Má první cesta v teplárně ten den byla za ing. Čejpem, naším někdejším žákem, aby ještě to odpoledne zajel do Stárkova na chalupu za prof. Vojtěchovským a na věc ho upozornil. Na výslech, který ho neminul, se tak mohl připravit. Vyslýchán byl také další kolega, PhDr. Červinka, který už tehdy také nesměl učit. Ten se snad někde někomu pochlubil, že *Mirákl* četl. Nějaké „ouško“ to zřejmě zaslechlo, a odtud začaly velké komplikace Liboru Volnému, úředníku z banky, který se s Josefem Škvoreckým znal už od klukovských let a byl s ním tuším i v písemném styku. Aby se zachránil, odevzdal tehdy nějaké nelegální knížky oněm pánům na policii. Brzy na to jsem na náměstí u pošty potkal kolegu Španiela. Když jsem mu řekl o té „návštěvě“, zbledl jako stěna. Po letech mi řekl, že si „s Josefem dopisoval“, a pokud se knížek týká, měl tehdy spojení přes nějakou známou žijící v emigraci v Rakousku. V obavách pak prý také i cosi spálil. K výslechu ho tenkrát nevolali. Šli tehdy zřejmě hlavně po češtinářích z gymnázia let šedesátých a prof. Španiel přišel učit na náchodské gymnázium až v roce 1972. Že ho však také sledují, to mu sdělil „důvěrně“ jeden příslušník ve vinárně Slovan na záchodě.

Informace o díle Josefa Škvoreckého ze 70. a 80. let sem tedy přicházely, něco z jeho knih také. A zase připomínám těm, kdo na dnešku vidí jen chyby, jedni, že jsme už už policejní stát, jiní se potměšile ptají, zda tenkrát „bylo všechno špatné“: Doba byla zlá ve své podstatě, v tom, že bylo např. možné (a nikdo se nad tím tehdy ani nepozastavil) vyslýchat na policii někoho, zda četl tu či onu knížku, zná toho či onoho autora.

Naštěstí jsme tu dobu přežili, dočkali jsme se po době normalizační doby normální. Na jaře 1990 jsem se konečně seznámil s PhDr. Josefem Škvoreckým osobně, když jsem s ním dříve písemně dohodl, že navštíví své „rodné“ gymnázium a pobeseduje se studenty. Besedy jsme uskutečnili dvě, jen čtyřicetiminutové, aby se v aule vystřídali všichni studenti. Návštěva školy byla pro mne, kolegy i studenty zážitkem, příjemná byla zřejmě i pro Josefa

Škvoreckého a jeho paní. Od roku 1990 se tedy s dr. Škvoreckým známe, setkali jsme se několikrát, jeho nové knihy sleduji a upozorňuji na ně v pravidelné rubrice o literatuře se vztahem k regionu ve sborníčku *Rodným krajem* a občas i jinde.

Znalost díla Škvoreckého patří v intelektuální části Náchoda k samozřejmostem. Věnoval se mu v době svého studia na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové i mladý kolega z gymnázia, Mgr. Štěpán Macura, jak v ročníkové práci *Proměny postavy Danny Smiřického v hexalogii Josefa Škvoreckého*, tak potom i v práci diplomové *Reflexe autentických politických událostí v hexalogii Josefa Škvoreckého*. Škvoreckého knížka *Prima sezona* inspirovala i k nové tradici. Náchodská *Prima sezona*, iniciovaná v roce 1998 PhDr. Jaroslavem Suchým, se stala každoročně na počátku května součástí studentského života nejen studentů náchodských. Letošní konference o životě a díle Josefa Škvoreckého se uskutečňuje logicky zde, ve městě, kde se narodil a studoval, jehož je čestným občanem, v Beránku, který je od Náchoda i díla Škvoreckého neodmyslitelný. Jsem rád, že mohu i za ty, co se dneška nedožili, poděkovat PhDr. Josefu Škvoreckému za jeho dílo i za to, že je v něm jeho rodný Náchod trvale přítomen.